ANDREU GALERA I PEDROSA

*ELS ROS DE GARRIGOSA: ENTORN LES RELACIONS ENTRE LA OLIGARQUIA DE LA VILA DE CARDONA I L'ALTA BURGESIA BARCELONINA (SEGLES XII-XV)**

ABSTRACT

With the actually work, we will study the bonds which unite the Cardona village oligarchy with the urban Barcelona burgesses. The Garrigosa with the successive changings in the surname (Ros of Garrigosa, Fortesa and Ros), grew richer during the XIIth and XIIIth centuries, thanks to the viscounts and Saint Vincent's collegiate church to dedicate at the beginning of the XIVth century to the trade world. It was at this time, in the thirteen twenties and thirties when the Ros exceeded the local Cardona area trade and moved to Barcelona where they settled and founded one of the most active trading group of the time. During the XVth century, such situation led them to belong to the highest social stratum and they even acceded to the executive power organs in Barcelona, being one of the most representative family of the oligarchic group the Biga *who fought against the* Busca *populiste program.*

0. INTRODUCCIÓ

Amb el present treball, centrat en la família dels Ros de Garrigosa, volem donar a conèixer els lligams de la oligarquia local de Cardona amb el patriciat urbà de Barcelona.[1] Com tot seguit es veurà, els Garrigosa, amb les successives variacions en el

* Abreviatures dels arxius consultats: ACB = Arxiu Capitular de Barcelona; ADS = Arxiu Diocesà de Solsona; AHC = Arxiu Històric de Cardona; AHPB = Arxiu Històric de Protocols de Barcelona; APSMV = Arxiu Parroquial de Sant Miquel i Sant Vicenç de Cardona; BC = Biblioteca de Catalunya; BU = Biblioteca Universitària.

1 Un tema aquest que ja ha estat tractat en un marc general i dins l'àmbit català en relació a la ciutat de Barcelona per J. AURELL, *Els mercaders catalans al quatre-cents. Mutació de valors i procés d'aristocratització a Barcelona (1370-1470)*, Barcelona, 1996, p. 256-263.

cognom familiar (Ros de Garrigosa, Fortesa i, per acabar, simplement, Ros), es van enriquir, en el decurs dels segles XII i XIII, a l'empara dels vescomtes i de la canònica de Sant Vicenç per dedicar-se, des de bon començament del segle XIV, sinó abans, a l'ofici de mercaders. Fou aleshores, entre els anys 1320 i 1330, quan els Ros ultrapassaren el mercadeig d'abast local en l'àrea de mercat de Cardona i es traslladaren a Barcelona, on s'establiren i fundaren una de les societats mercantils més actives del moment. Un procés que els portaria, en el decurs del segle XV, a enllaçar i formar part de l'estament superior dels ciutadans honrats, alhora que accedir als òrgans de govern executius de la ciutat, essent una de les famílies més representatives del grup oligàrquic, la Biga, en la seva lluita contra els programes populistes de la Busca. Així mateix, una vegada esclatada la guerra civil, serien cap visible de les institucions catalanes en la seva lluita contra el rei Joan II.

1. El burg del castell de Cardona i els Garrigosa

Per a cercar la relació dels Ros amb la vila de Cardona hem recular en el temps fins arribar al segle XII i més concretament els anys 1191 i 1193, quan l'abat de Sant Vicenç, juntament amb el sagristà de la mateixa canònica i el capellà de Sant Miquel, establiren a Arnau de Garrigosa i a la seva esposa Nina un pati i una feixa de terra propera al cementiri de la dita església de Sant Miquel, sota el cens anual, respectivament, d'una candela de preu 1 diner i mitja lliura de cera a repartir entre la sagristia i el capellà.[2]

Aquesta església de Sant Miquel i el seu cementiri es situaven en el raval o vila aparegut entre els segles X i XI als peus del castell de Cardona, en el marc físic d'un enclavament estratègic de la marca amb al-Andalus,[3] en el marc jurídic de l'extraordinari règim de llibertats establert per les dues cartes de població atorgades pels comtes de Barcelona, la primera pel comte Guifré, entorn el 880, i la segona pel seu nét, el comte Borrell II, el 986,[4] en el marc polític d'ésser residència vescomtal[5] i en

2 Vegeu A. Galera i Pedrosa, *Diplomatari de la vila de Cardona (anys 966-1276)*, Barcelona, 1998, p. 331-332 i 337, doc. 255 i 262.

3 Vegeu A. Galera i Pedrosa, «Los caminos medievales en la Cataluña Central: Las *Stratae Kardonensia* y los privilegios de la Villa de Cardona sobre los caminos de su territorio (siglos XII al XV)», *Actas del II Congreso Internacional sobre Caminería Hispánica*, II, Madrid, 1996, p. 89-112; *idem*, «Els camins medievals en la Catalunya Central: entorn les *Stratae Kardonensia* i la *Via Salinaria*», *Dovella*, 53, Manresa, 1996, p. 21-27.

4 Vegeu A. Galera i Pedrosa, *Diplomatari*, *op. cit.*, p. 60-66, doc. 7.

5 Vegeu M. Rovira Solà, «Noves dades sobre els primers vescomtes d'Osona-Cardona», *Ausa*, IX, Vic, (1980-1981), p. 249-260; M. Pagès i Paretas-A. Benet i Clarà-A. Pladevall i Font, «El vescomtat» i «Els vescomtes els segles X-XI», *Catalunya Romànica*, vol. II (Osona I), Barcelona, 1986, p. 31-32 i 35-36.

el marc econòmic de ser un centre d'extracció i comercialització de sal en una Europa occidental en expansió econòmica.[6] La combinació d'aquests factors expliquen el desenvolupament d'aquest burg i el seu esdeveniment en un mercat de caràcter supra-local, referència i punt de trobada d'aquells mercaders, pelegrins i viatgers en general que anaven o venien per les variants del camí de Santiago que creuaven el migdia francès. Com fou el cas d'Arnall, un habitant del burg de Cardona, que cap a la fi del segle XI va fer la promesa d'anar a visitar l'abadia benedictina de Santa Fe de Conques, al Perigord. Abans, però, de complir el seu vot, Arnau se'n va anar a comerciar (*causa mercandi*) amb uns companys a Balaguer. Durant el viatge, el grup va ser capturat pels musulmans i portats a terres molt llunyanes, on gràcies a la intervenció miraculosa de Santa Fe van poder alliberar-se i tornar a un país cristià, des d'on es dirigiren a Conques, donant les gràcies a la màrtir sobre la seva tomba.[7] Un relat aquest que, tot i les degudes precaucions amb que s'ha de llegir a causa de la seva narrativa mística, és el millor testimoni dels habitants d'aquest burg i de les seves activitats, el reconeixement dels quals no arribaria fins a començament del segle XII, una vegada la nova realitat urbana hauria superat la normativa legal establerta arran la carta lliurada el 986 pel comte Borrell II.

En aquest sentit, fou en el decurs de la primera meitat del segle XII, entre el 1102 i 1151, quan l'abat de Sant Vicenç i el vescomte de Cardona concediren una nova carta de privilegis als *homines habitantes ville Cardone,* on s'ordenaven diferents normes civils, penals i administratives, alhora que s'establien les prestacions econòmiques comunals i es garantia la seguretat dels mercaders i de les seves mercaderies.[8] Arnau de Garrigosa i Nina formaven part de l'heterogeni grup d'homes i dones que s'havien establert als peus del castell de Cardona i els quals integrarien la Comuna de la vila de Cardona. En aquest sentit, entre els 87 caps de família sotasignants del document no s'esmenta cap Garrigosa. És possible que això ens indiqui que l'arribada dels Garrigosa a la vila no es va produir fins després de la concessió de la carta. Per contra, i és un detall a tenir en compte pel que veurem més endavant, el cognom Ros s'esmenta dues vegades, un *Guillelmum, filium Ros* entre

6 Vegeu A. GALERA I PEDROSA, «La extracción de sal gema en el nordeste peninsular: las salinas de Cardona durante la Edad Media (siglos X-XIII)», *Actas del I Congreso sobre la minería y la tecnologia en la Edad Media peninsular* (León, 1995), Madrid, 1996, p. 260-275.

7 Aquesta història es troba recollida en el *Liber Miraculorum Sancte Fidis*, París, 1897, p. 242-245. Segons Paul Deschamps aquest episodi dels miracles de Santa Fe va ser escrit cap a la fi del segle XI. Vegeu P. DESCHAMPS, «Les relations de l'église de sainte Foy de Conques avec la Catalogne et l'Espagne», *Miscel.lània Puig i Cadafalch*, vol. I, Barcelona, (1947-1951), p. 15-24.

8 Vegeu A. GALERA I PEDROSA, *Diplomatari*, *op. cit.*, p. 263-265, doc. 188; P. BONNASSIE, *Catalunya, mil anys enrera (Segles X-XI)*, vol. 2 (Economia i societat feudal), Barcelona, 1979-1981, p. 288; R. FOSSIER, *La Edad Media*, vol. 2 (El despertar de Europa 950-1250), Barcelona, 1988, p. 339.

els *minores* que pagaven mig diner i un *Ros* entre els *potentes comune* que pagaven 12 diners.

Les concessions del 1191 i 1193 s'han d'emmarcar en els diversos establiments portats a terme a tot el llarg del segle XII per la sagristia de Sant Vicenç i per la capellania de Sant Miquel en i entorn el cementiri de l'església de Sant Miquel, on hi havia el Mercadal de la vila, en un procés que va comportar l'edificació i urbanització d'aquest espai. Mentre que la sagristia i els seus canonges-sagristans ho feien com a responsables de la cura d'ànimes en la parròquia de Cardona i per tant com a patrons de l'església de Sant Miquel, aleshores sufragània de l'església canonical de Sant Vicenç, l'*ecclesia matrix* de la parròquia, els capellans de Sant Miquel ho feien com a titulars d'aquesta capellania en nom de la sagristia.[9] Dels onze establiments documentats,[10] vuit són de zones sense edificar, altres dos esmenten el celler del capellà situat al Mercadal i només un esmenta una casa ja edificada. Dels vuit establiments en zones sense edificar, cinc es corresponen amb feixes i tres amb patis, explicitant-se en només a tres que es concedien per a construir cases. Fixem-nos a més, com totes aquestes feixes, patis i cases es troben en, a prop o sota el cementiri de l'església i com el Mercadal o mercat de la vila, així com el celler del capellà, també es situaven en aquest cementiri. I no oblidem que el domini directe de tot això pertanyia a la canònica de Sant Vicenç, més concretament a la sagristia i a la capellania de Sant Miquel. Aquestes dades ens fan creure que aquest seguit d'establiments es van portar a terme en l'àrea corresponent a la sagrera de Sant Miquel. Tot i que la documentació no l'esmenta mai, s'ha de creure que, per la seva condició de sufragània de Sant Vicenç i per ser l'església de la vila, Sant Miquel comptaria amb una sagrera pròpia. Sense voler entrar en el tema de l'ensagrerament i els seus orígens,[11] això ens desviaria dels objectius del nostre treball, no volem desaprofitar l'ocasió per assenyalar que, en el cas del burg del castell de Cardona, sembla com si els responsables de la sagristia de Sant Vicenç i de la capellania de Sant Miquel haguessin volgut aprofitar l'empenta de la vila per tal d'establir a diferents vilatans parcel·les de l'àrea pertanyent a la sagrera-cementiri de Sant Miquel amb l'objectiu d'obtenir uns bons ingressos pels cànons d'entrada, a més dels censos

9 Vegeu A. GALERA PEDROSA, *La cura d'ànimes a la canònica de Sant Vicenç de Cardona els segles XIV i XV (anys 1311-1507)*, memòria de llicenciatura inèdita, Universitat de Barcelona, 1993.

10 Vegeu A. GALERA I PEDROSA, *Diplomatari*, *op. cit.*, p. 233, 291-292, 314, 338, 370, 445-447, 472-473 i 512-513 doc. 155, 210, 211, 233, 264, 297, 367, 385 i 421.

11 Vegeu R. MARTÍ, «L'Ensagrerament: l'adveniment de les sagreres feudals», *Faventia*, 10, 1988, p. 153-182; P. BONNASSIE, «L'ensagrerament: la concentration de l'habitat dans le "cercle de paix" des églises en Catalogne (et dans le Midi de la France) à la fin du Xe et au XIe siècles», *Documents d'archéologie française (L'Environnement des églises et la topographie religieuse des campagnes médiévales (Actes du IIIe Congrès international d'archéologie médiévale, Aix-en-Provence, 28, 29, 30 septembre 1989))*, núm. 46, París, 1994.

anuals i d'altres drets inherents al domini directe. Un procés que va comportar la urbanització de l'espai de i entorn el cementiri, així com del Mercadal (actual Plaça del Mercat).

Va ser en aquest indret on es va situar la casa dels Garrigosa. Segons un memorial de les rendes de la sagristia de Sant Vicenç, redactat a mitjan segle XIII, se'ns diu que *l'alberc de Garrigosa* pagava un cens anual de 14 gallines i 3 lliures de cera per Nadal.[12] Això, però, no és tot, doncs en una anotació posterior que s'hi va fer al dors del pergamí on es va escriure aquest memorial es diu: *L'alberch de Garrigossa, qui fo d'en Ramon de Garrigosa, qui mort és, e de sos hereus, fa .VII. pareyls de gallines de scens per ces cases e per sa cuberia e per orts que aquí són. E per ço colomer. E per ces cases que foren d'en Ramon ces Fexes. E per celes que foren d'en Bernat de Senta Cilia. E per celes que foren d'en Bernat de Segalers. E per l'ort. E per lo colomer. Per tot açò sobredit, fa l'alberch de Garrigossa per scens .VII. pareyls de gallines. E en Bertran de Segalers e sa muyler .III. gallines per les cases, els orts que tenen el dit carrer de Garrigossa. E les cases que foren d'en Arnau Pelicer .I. pareyl de gallines. E en Bernat Negre .I.ª gallina per lo celer. En Ramon de Sorisa .I.ª gallina per lo celer. E los hereus d'en Bernat de (.) .I. pareyl de gallines per los orts. E per l'obrador que Pere Pellicer solie tenir .I.ª gallina. E tota aquesta dita scensada del dit carrer e de la fexa de Garrigossa, an mig per mig en Berenguer Balaguer e en Guillem de Fluvià,*[13] *e entre els ab mi fan .I. mig quart d'oli de scens per tot açò sobredit en* (ratllat) *sacristà de Cardona*.

Fixem-nos com en aquest afegit ja se'ns parla del carrer de Garrigosa que es correspon amb el tram de l'actual carrer de la Fira comprés entre la plaça homònima i les escales del carrer de la Fonteta, tot just sota l'església de Sant Miquel. I és que l'establiment i edificació de la zona entorn el cementiri de Sant Miquel i el Mercadal va suposar la formació d'uns vials que prendrien el nom de la família i casa més important. El cas del Garrigosa no fou l'únic, doncs també trobem el carrer de Súria en relació a la família dels Súria, també esmentats al memorial, que s'ha d'identificar amb l'actual carrer de l'Església, el qual comunica la plaça del Mercat amb el que fou carrer de Garrigosa, vorejant l'església de Sant Miquel. Però,

12 Vegeu A. GALERA I PEDROSA, *Diplomatari*, *op. cit.*, p. 592-596, doc. 486.

13 Aquest Arnau de Fluvià va ser sagristà de Sant Vicenç, fet aquest que explicaria que els censos de la sagristia al carrer de Garrigosa estiguessin a mans del seu fill Guillem i de Berenguer de Balaguer. Vegeu M. CASAS I NADAL, «La canònica de Sant Vicenç a l'Edat Mitjana. Alguns aspectes de la seva història des dels seus orígens fins al 1311», *Història de Cardona*, llibre III 1.ª part, Cardona, 1992, p. 141-145. El 16 de març de 1264, Guillem de Fluvià, de Cardona, fill d'Arnau, venia a Pere Sala, sagristà, el cens de sis gallines que cada any rebien *in toto illo vico inferiori qui vocatur de Garrigosa* a canvi del pagament de 70 sous. Vegeu A. GALERA I PEDROSA, *Diplomatari*, *op. cit.*, p. 570-573, doc. 469. Aquest carrer va mantenir el nom de Garrigosa fins a mitjan segle XIV, quan es començar a dir també d'Aguilar per haver comprat aquesta família la casa dels Garrigosa adquirida després pels Navel.

qui eren aquests Garrigosa? quines activitats portaven a terme en la vila i castell de Cardona? La resposta ens la ofereixen els fills i néts d'Arnau i Nina, coneguts també amb el cognom o àlies de *Ros de Garrigosa*.

2. Els Ros de Garrigosa

Que ens consti, Arnau i Nina van tenir un fill de nom Pere (*Petri de Garrigosa, filio Arnaldi*), al qual documentem, entre el 1218 i 1239, actuant com a testimoni de diferents actes, juntament amb d'altres persones amb el cognom Garrigosa (*Petri de Garrigosa, filio Raimundi)*, possibles branques col·laterals de la família.[14] A Pere de Garrigosa, fill d'Arnau, sempre el documentem com a testimoni al costat de persones que, en primer lloc, tenien accés al domini directe o útil de la terra dins el terme castral de Cardona o bé en d'altres veïns, gaudint conseqüentment d'un cert posicionament social, i que, en segon lloc, totes elles restaven vinculades amb la canònica de Sant Vicenç. Gent com Bernat Ramon, de la quadra de Marbusca al terme de Cardona; Ramon Arquer, del mas de Tavèrnoles; Ramon de Coaner, del mas de Fontelles; Becdur, el batlle de la sal; Guerau de Puigfarner, senyor de la *domus* de Puigfarner; i Pere de Súria, senyor dels masos o quadra de Santa Susanna, al terme castral de Saló (Sant Mateu de Bages, Bages). Només el trobarem actuant en primera persona amb data del 10 de març de 1240, quan el sagristà de Sant Vicenç, Arnau de Fluvià, establia en emfiteusi a Pere de Garrigosa i als seus fills Pere i Ponç Ros tota la honor que la sagristia tenia al terme de Cardona, a la vall de Coma, a canvi del pagament d'una entrada de 15 sous de moneda doblenca de Barcelona i del cens anual de tres quartans d'oli.[15]Deu anys després, el 27 de juny de 1249, el vescomte de Cardona Ramon Folc V (1241-1276) i la vescomtessa Esclarmonda de Foix es venien a Ponç Ros, fill de Pere de Garrigosa, la meitat d'una de les dues guaites o torres de la bestorra existent sobre el portal de la canònica de Sant Vicenç. En la venda s'establia la obligació de Ponç a prestar el servei de guaita totes les nits, segons l'havien acostumat a fer els seus, juntament amb Simón, fill de Guerau de Montferrer, el propietari, també per concessió vescomtal, de l'altra meitat de la guaita, i amb tots els rèdits que aquesta rebia en l'Areny de la Sal (l'antiga explotació salina), els quals consistien en 12 diners setmanals, a repartir entre tots dos. El preu de la venda fou de 150 sous en moneda doblenca de Barcelona i entre els testimonis de l'acte signava Pere de Garrigosa (el seu pare o el seu germà?). Només dos anys després, el 13 de febrer de 1251, l'abans esmentat Simón

14 Vegeu A. Galera i Pedrosa, *Diplomatari*, *op. cit.*, p. 395-397, 410-412, 415-417, 422 i 473-475, doc. 328, 342, 345, 349 i 387.

15 Vegeu A. Galera i Pedrosa, *Diplomatari*, *op. cit.*, p. 479, doc. 391.

es venia a Ponç l'altra meitat de la guaita, amb totes les seves rendes, pel preu de 170 sous, signant entre els testimonis de l'acte Pere Ros (el seu germà?).[16]

Segons això Ponç i el seus ja tenien la custòdia d'aquesta guaita, compartida meitat per meitat amb els Montferrer, -família aquesta també molt vinculada amb la canònica-, amb anterioritat a la venda feta el 1249. Des de quan? Desconeixem si això ja era així en temps del seu pare Pere o bé en temps del seu avi Arnau, però el fet és que, amb la compra-venda feta al vescomte i la posterior als Montferrer, el 1251, els Garrigosa es feien amb una de les dues torres de la bestorra de la porta de la canònica i el que encara és més important, de les rendes que aquest servei comportaven, 12 diners setmanals a rebre de les rendes del vescomte en la sal. Aquí caldria demanar-nos si aquest servei de guaita nocturna es pot equiparar amb el que després, al segle XIV, es conegué com l'ofici de la porteria i el qual era exercit per dues persones laiques, les quals havien de vigilar dia i nit la porta d'entrada i el claustre, a més d'encarregar-se de recollir els censos de l'almoina canonical, tant per la vila com pel terme de Cardona, mesurar els blats, vigilar les portadores, controlar els cellers, cobrar els delmes dels molins de l'Almoina i treure el gra del graner per lliurar-lo a la pastadora.[17] Fos com fos, les possibilitats d'enriquiment personal que aquest servei comportaria, poden ser prou indicatives per adonar-nos de la puixança de la família Garrigosa en el decurs del segle XIII, especialment d'un dels néts d'Arnau de Garrigosa, Ponç Ros de Garrigosa, seguit de prop pel seu germà Pere.

Deu anys després de la venda de la meitat de la guaita, l'1 d'abril de 1259, el mateix vescomte Ramon Folc V concedia en franc i lliure alou a Pere Ros de Garrigosa i a la seva esposa Berengària el mas Altamís, amb tots els homes i dones que aquest mas tenia des de la riera de Duàrria fins al riu Cardoner, a canvi de pagar la quantitat de 200 sous melgoresos. A la concessió, s'assenyalava que el mas ja era d'en Pere Ros, la qual cosa ens fa creure que fins llavors el vescomte hauria estat el senyor directe i els Garrigosa només els emfiteutes que tenien el domini útil del mas.[18] Com ja hem fet abans, la pregunta que ens hem de fer és, des de quan posseïen els Garrigosa el domini útil del mas Altamís? En temps d'Arnau? amb el seu fill Pere? o bé, amb el nét Pere? No ho sabem de cert, però, el cas és que, amb la concessió vescomtal, les relacions abans establertes entre Pere de Garrigosa i d'altres propietaris del terme prenen més sentit. És més, l'establiment fet, el 1239, pel sagristà de la honor a la vall de Coma es pot entendre millor, en primer lloc, per les relacions amb Sant Vicenç a causa de la mitja guaita de la porta del recinte canonical i, en segon lloc per la proximitat física de Coma i Altamís, doncs la vall i el mas són a tocar. D'aquesta manera aconseguien el domini ple i alodial de la impor-

16 Vegeu A. GALERA I PEDROSA, *Diplomatari*, *op. cit.*, p. 519-520 i 524-526, doc. 426 i 431.
17 Vegeu M. CASAS I NADAL, «La canònica de Sant Vicenç», *op. cit.*, p. 393-394.
18 Vegeu A. GALERA I PEDROSA, *Diplomatari*, *op. cit.*, p. 540-542, doc. 448.

tant extensió de terreny dels termes castrals de Cardona, Clariana i Matamargó (tots tres subjectes a la jurisdicció del vescomte) que abastarien les terres d'aquest mas, situades entre el riu Cardoner i la riera de Duàrria, alhora que el dret a percebre les rendes per aquestes. Només quatre anys després, el 26 de març de 1264, el mateix Pere Ros i la seva esposa Berengària venien a Pere de Caors, de Berga, la meitat del que posseïen en el lloc anomenat Hospital del Coll d'Olzina (actual Cal Bisbe, Montmajor, Berguedà) pel preu de 150 sous. En l'acte de venda s'especifica que els béns venuts els pertanyien per raó de la compra feta a la casa dels canonges del Sant Sepulcre de Santa Anna de Barcelona, si bé no es deia la data, i, juntament amb la signatura del matrimoni, apareixen les dels seus fills Pere i Ramon i, entre les dels testimonis, la del seu germà Ponç de Garrigosa.[19] Per últim, el 18 de gener de 1273, Pere, juntament amb el seu fill homònim, compraven a Guillem d'en Ros, de Coma, l'altra guaita de la bestorra de la porta de la canònica amb l'obligació de fer guaita i amb totes les rendes que li pertocaven, -això era, altres 12 diners setmanals en la sal de Cardona-, pel preu de 400 sous de Barcelona.[20] Desconeixem si aquest Guillem era familiar de Pere, doncs en l'acte de compra-venda no se'ns diu res en aquest sentit. Tanmateix, en establir-se la obligació de prestar el servei de guaita per a Pere Ros i els seus, es diu *sicut consuetum est per antecessores vestros*, confirmant-se així que els Garrigosa tenien la custòdia d'aquestes guaites abans de les compra-vendes dels anys 1249, 1251 i aquesta darrera.

Pel que hem vist fins ara i a tall de conclusions podem dir, en primer lloc, que els Garrigosa o Ros de Garrigosa, habitants de la vila del castell de Cardona, van fer fortuna al servei i empara dels vescomtes i de la canònica de Sant Vicenç. La custòdia de la guaita del castell i la possessió útil del mas Altamís pel vescomte i de les terres de Coma per la sagristia, amb les rendes que aquestes comportarien van permetre el seu enriquiment, perfectament il·lustrat amb els néts d'Arnau de Garrigosa, Pere i Ponç Ros. En segon lloc, que va ser aquesta tercera generació de la família, la que va portar a terme la compra i enfranquiment d'aquests béns. En un termini de vint-i-quatre anys, entre 1249 i 1273, Pere i Ponç es van fer amb el domini de les dues guaites de la bestorra d'entrada al recinte canonical i amb la propietat plena i alodial del mas Altamís. A més a més d'això, també posseïen d'altres propietats a l'Hospital del Coll d'Olzina comprades a Santa Anna de Barcelona i alienades en part posteriorment. En tercer lloc, que, malgrat el que pugui semblar, els Garrigosa no pertanyien a l'estament nobiliari, ni com a *milites* ni com a *domicelli*. Ben al contrari, formaven part de la reduïda oligarquia local, els *potentes comune* o *probi homines*, personificada, a més dels Garrigosa, en famílies com els Súria, Soler, Segalers, Fluvià, Coma, Gibert, Aguilar, Martí, Mecina, Guinard, Torà, Botxes,

19 AHPB, pergamins, sèrie A, núm. 31.
20 Vegeu A. GALERA I PEDROSA, *Diplomatari*, *op. cit.*, p. 611-613, doc. 497.

Cascalls, Mercer i d'altres que, combinant les activitats comercials en el marc local de Cardona amb els serveis als vescomtes i a la canònica de Sant Vicenç com a batlles i oficials seus, assoliren una posició de preeminència social dins la vila a tota la segona meitat del segle XIII. En quart lloc que, en un procés paral·lel a la consolidació d'aquest patriciat urbà, assistirem a la seva projecció patrimonial en el territori.[21] El cas dels Garrigosa en relació al mas Altamís és només un exemple del que va passar. El mateix van fer els Súria amb els masos de Santa Susanna al terme de Salo[22] i els Soler amb la *domus* o fortalesa d'Aguilar, a tocar al terme de Cardona.[23] Un procés que no va consistir només en adquirir terres en l'espai circumveí a la vila, sinó que a més es va manifestar en la compra de fortaleses i senyorius als termes propers per tal de combinar la vida a la ciutat com a burgesos i al camp com a potents feudals, imitant les formes i els gestos de la noblesa, representada perfectament en el castell, torre o casa forta.[24] En aquest sentit, constatar com alguns dels masos comprats a i entorn de Cardona responien a districtes inferiors amb un caràcter de casa forta o quadra sota l'alta jurisdicció dels senyors de Cardona i a on els burgesos de la seva vila actuaren com a veritables senyors feudals exercint la baixa jurisdicció. Això va fer que moltes vegades les diferències entre aquest patriciat local, obligat a participar en la host del senyor, i els donzells o *homines de paratico* fossin només nominals.[25]

3. Els Fortesa

Com ja hem vist, Pere Ros de Garrigosa va tenir dos fills de nom Pere i Ramon, els quals empraren indistintament els cognoms *Garrigosa* i *Ros*, o bé en la seva forma composta *Ros de Garrigosa*. Així mateix, utilitzaren un tercer cognom o àlies,

21 Vegeu J. J. Busqueta, «Per un estat de la qüestió del tema ciutat-camp a la Catalunya de la Baixa Edat Mitjana», *Acta/Medievalia*, 10, Barcelona, p. 481-487; C. Cuadrada, «Sobre les relacions camp-ciutat a la Baixa Edat Mitjana: Barcelona i les comarques de l'entorn», *Acta/Mediaevalia*, 11-12, Barcelona, 1990-1991, p. 161-185.

22 Vegeu A. Galera i Pedrosa, *Diplomatari*, *op. cit.*, p. 372-373, doc. 301.

23 En l'actualitat estem enllestint la nostra tesi doctoral sobre aquesta família de mercaders que, en el decurs de la segona meitat del segle XIII, aconseguiren reunir un important patrimoni en i entorn el terme de Cardona i a la Vall de Lord, constituint un petit senyoriu anomenat la Baronia d'Aguilar i integrat per les quadres d'Aguilar, Valielles i Catllarí, a més dels termes de l'Hospital de Coll d'Olzina i dels Bancs.

24 Vegeu C. Cuadrada, «Vers l'adquisició d'una mentalitat feudal: Pere Des Bosc, ciutadà de Barcelona i la compra dels castells de Sant Vicenç i Vilassar (segle XIV)», *Acta/Mediaevalia*, annex 3 (Fortaleses, torres, guaites i castells de la Catalunya medieval), Barcelona, 1987, p. 179-199.

25 Vegeu S. Sobrequés Vidal, «La nobleza catalana en el siglo XIV», *Anuario de Estudios Medievales*, 7, Barcelona, 1970-1971, p. 513-531.

Fortesa, derivat de la torra homònima que, a manera de cos avançat, s'emplaçava en l'extrem de la serralada situada al nord-oest i enfront de la costa del castell de Cardona, en la vessant meridional sobre la qual s'assenta la vila. Com podrem veure, els besnéts d'Arnau de Garrigosa van posseir una amplia extensió de terreny en aquesta zona, raó per la que també se'ls designaria amb l'àlies *de la Fortesa*.[26] Fins i tot, a versemblança de la bestorra de la porta de la canònica, caldria plantejar-se si no tindrien cura d'aquesta torre. En aquest sentit, el 1274, en comprar Pere Ros de Garrigosa l'altra meitat de la guaita del castell, el seu fill ja és designat com Pere de Fortesa. Per contra, Ponç no ens consta que tingués cap descendència directa. Deuria morir en el decurs del 1273, doncs el 9 d'octubre, els seus marmessors, entre els quals trobem al seu germà Pere Ros i al seu nebot Pere de Fortesa venien a Martí Escuder les cases, cortal i acapte que el difunt Ponç tenia i posseïa en el Mercat.[27]

Dels dos fills de Pere, Ramon va prendre els ordes sagrats, essent el capellà de Sant Miquel de Cardona entre el 1274 i 1306. Que un besnét d'Arnau de Garrigosa fos el capellà de la vila, és el millor testimoni de l'ascensió social de la família, alhora que dels seus forts lligams amb la canònica de Sant Vicenç i amb l'església de Sant Miquel. De fet l'ascendència dels Garrigosa sobre Sant Miquel, ja s'observa en les ordinacions signades el 1260 per l'abat i el capítol de canonges, juntament el Comú de la vila i el capellà d'aquesta, amb l'objectiu d'establir les taxes que aquest darrer podia percebre dels vilatans per les activitats inherents a la cura d'ànimes, prescrivint-se l'obligació del capellà a tenir les propietats i rendes assignades per al servei de les llànties fundades en aquesta església, entre d'altres, pel senyor de la casa de Garrigosa (*dominus hospitii de Garrigosa)*.[28] No oblidem tampoc, que entre els 1272 i 1280, la sagristia de Sant Vicenç va restar a mans de Ramon de Garrigosa. Desconeixem els vincles familiars d'aquest canonge amb els Garrigosa aquí estudiats, però podrien explicar molt bé la obtenció de la capellania de Sant Miquel per part de Ramon.[29] Recordem que el patronat i dret de presentació d'a-

26 APSMV, Fons Sant Vicenç, ACC, núm. 1.656; AHC, XVII.1, núm. 716. Vegeu J. SERRA VILARÓ, «La vila, el veïnat i els castells», *Història de Cardona*, llibre II 1ª part, Tarragona, 1968, p. 13-14.

27 APSMV, Fons Sant Vicenç, ACC, núm. 276. En un capbreu de la sagristia de la primera meitat del segle XIV, se'ns diu que *Guillem Mercer fa de sens per l'alberch que fou d'en Ponç Ros de Garrigosa que és ajustat ara a l'altre seu alberch, terme en març, terça part d'un quartó de cera*. APSMV, Fons Sant Vicenç, ACC, núm. 1.199.

28 Vegeu A. GALERA I PEDROSA, *Diplomatari*, *op. cit.*, p. 546-549, doc. 454.

29 Juntament amb el sagristà Ramon de Garrigosa hi va conviure un altre canonge, Ramon de Fortesa, que ocupà l'ofici de la precentoria entre el 1276 i 1280, i que se'ns fa difícil de diferenciar del Ramon aquí estudiat. La influència assolida pels Garrigosa a la canònica i més concretament a l'església de Sant Miquel, explica que el clergue, Berenguer de Garrigosa, actués a l'ensems com a notari de la vila pel capellà i que, el 1282, l'abat Jaume Ferrer i el capellà Ramon de Fortesa li lliuressin la capella de Santa Cecília, situada al terme de Cardona. APSMV, Fons Sant Vicenç, ACC, núm. 587, 589 i 1.615. Vegeu J. SERRA VILARÓ, «L'església», *op. cit.*, p. 94-95.

questa pertanyia, en primera instància a l'abat i, en segona, a la sagristia. Amb aquests precedents, el 13 de febrer de 1288, Ramon, amb el sobrenom de Fortesa, prestava jurament com a rector de l'església de Sant Miquel a l'abat Jaume Ferrer, reconeixent que aquesta capellania li havia estat lliurada pel difunt Pere Sala, abat entre el 1269 i 1280.[30]

Si Ramon fou home d'església, el seu germà Pere va continuar la trajectòria familiar dins l'oligarquia local.[31] El 7 de juliol de 1306, testava i designava per marmessors, entre d'altres, al seu germà Ramon. Segons els llegats disposats aleshores, Pere va tenir tres filles de legítim matrimoni amb Elisenda: Romia, maridada amb Berenguer Savinya,[32] que rebia el mas Altamís amb tots els seus termes i masoveries i el mas de Cols, a més d'una feixa de terra situada al costat de casa seva i del seu marit, al lloc de la Fortesa, i del femer que tenia en la vila davant la casa de Pere d'en Vis, amb obligació expressa de pagar als marmessors del 1.000 sous per la possessió d'ambdós masos; Elisenda, casada amb Pere Ramon Joan, i legatària de 400 sous com a complement del seu dot; i Blanca, esposada amb Pere Mercer,[33] i beneficiària d'altres 300 sous com a complement del seu dot. Alhora, els drets de totes tres sobre els béns de la seva àvia Berengària eren reconeguts pel seu pare. Tanmateix, Pere va tenir tres fills il·legítims amb la dona Berengària Mascaró, a la qual *intuitu pietatis* donava tots els seus drets damunt les cases que havia comprat a Guillerma, vídua de Guillem de Gotsens, les quals es trobaven a la vila

30 BC, Ms. 729, vol. IV, f. 239 r. Vegeu M. CASAS I NADAL, «La canònica de Sant Vicenç», *op. cit.*, p. 132-133. De fet a Ramon de Fortesa ja el trobem signant com a capellà de Sant Miquel l'any 1274. Vegeu A. GALERA I PEDROSA, *Diplomatari*, *op. cit.*, p. 613-614, doc. 498.

31 AHC, XVII.1, s. n. Ell, juntament amb Berenguer de Cascalls, Pere del Soler, Guillem de Mercer, Ramon Mulner, Guillem de Garrigosa, Pere Cambrer, Berenguer de Garçila, Pere de Mercer, Bernat Mulner, Jaume d'Ivorra, Pere de Segalers, Jaume de Palau, Ferrer, fill de Jaume Ferrer i Arnau de Mercer, foren els prohoms de la vila als quals el vescomte Ramon Folc VI va reconèixer que ell i els seus oficials havien cobrat qüésties en la vila de Cardona per la força, raó per la qual, amb data del 20 de gener de 1293, aprovà tots els privilegis atorgats pels seus avantpassats al Comú de la vila i es comprometé a no exigir més qüésties.

32 En el cas de Romia i el seu marit sembla que abans haurien rebut, potser del seu avi o del seu oncle, una de les dues guaites del castell. Així, el 19 de novembre de 1302, permutaven totes les rendes i censos que rebia en l'Areny de la Sal *ratione illorum reddituum qui vulgariter gayta appellantur* a canvi d'una vinya al terme de Cardona propietat de Sibil◊la, vídua de Ramon de Vilalta. APSMV, Fons Sant Vicenç, ACC, núm. 463 i 1.270, f. 35 v.

33 El 4 de juny de 1348, trobant-se greument malalta, Blanca, filla de Pere Ros de Garrigosa ordenava el seu testament, establint llegats per les seves germanes Romia i Elisenda, així com pel seu marit, Pere Mercer *de Mercato ville Cardone*. Del seu matrimoni van néixer dues filles, Guillerma, aleshores ja vídua de Romeu de Segalers, mercader oriünd de Cardona establert a Barcelona, i una altra filla, el nom de la qual no se'ns diu, que restava casada amb Jaume Mulner (mercader de Cardona associat amb Pere Satorre, Pere Codina i Ramon Graells, també mercaders de Cardona), tenint una filla de nom Maria. BU, Ms. 1.528, f. 80 r i v, 97 r, 105 v i 106 r.

de Cardona, al lloc conegut com Fortesa, a més de 30 sous. A dos d'aquests fill bords, Pere i Sibil·la, els donava 200 i 100 sous, respectivament, quantitat aquesta que en el decurs del cinc propers anys s'havia d'emprar per a la seva manutenció, mentre que al tercer, Saurina, li llegava altres 100 sous, exclosos de la clàusula dels seus germans. Arribats aquí, el que més ens interessa d'aquest testament, són les disposicions en relació al seu germà: el reconeixement de tots els seus drets per raó de llegítima sobre els béns paterns i materns, alhora que un llegat de 50 sous per a cadascun dels fills de Ramon, de nom Pere i Ramon. Segons això, el clergue i rector de Cardona, tenia dos fills, situació aquesta gens estranya aleshores, si tenim en compte les denuncies fetes a les visites pastorals pels parroquians contra els preveres concubinaris que convivien i mantenien relacions conjugals amb una dona (*concubina, amassia, pedisseta*), desobeint la legislació eclesiàstica sobre el celibat eclesiàstic.[34] Finalment el testador va fundar dos òbits en l'església de Sant Miquel, en el cementiri de la qual es volia fer enterrar, a celebrar un el primer divendres d'Advent i l'altre el primer divendres de Quaresma, havent d'assistir dotze clergues amb obligació de cantar missa per la seva ànima. Per a la dotació dels dos òbits va donar la censada d'11 parell i mig de gallines, 3 sous i 7 diners que cada any rebia a la vila, en l'indret per on passava el camí públic de Comabella fins a la bestorra d'en Gradordí i fins al dit lloc de la Fortesa.[35] Pere moriria al poc temps, ja que, el 18 de novembre de 1307, Pere del Prat, com a marmessor seu, venia la censada de Combella a Guillem de Mercer pel preu de 625 sous, quantitat aquesta que, segurament, s'empraria en la dotació dels dos òbits ordenats en la darrera voluntat de Pere.[36]

De la lectura d'aquest testament s'observa que la família Ros de Garrigosa va tenir continuïtat amb un fill il·legítim de Pere, amb el mateix nom que el seu pare, i amb altres dos fills de Ramon, de nom Pere i Ramon. Del bastard Pere no sabem res. Ara bé, dels fills de Ramon podem dir quelcom més. A versemblança del seu pare, sembla que Ramon va optar pel sacerdoci, doncs el trobem actuant com a prevere al costat del seu germà Pere.[37] Per contra, Pere va exercir com a mercader. Tot i no esmentar-se al testament, al costat de Pere, documentem un tercer germà de nom Guillem, el qual trobem actuant també com a mercader.[38]

34 Vegeu H. GARRIGÓS I CABEZAS-P. BENITO I MONCLÚS, «La moral sexual de clergues i laics a les parròquies del Maresme a partir de les visites pastorals (1305-1447)», *Acta/Mediaevalia*, 11-12, Barcelona, 1991, p. 345-400.

35 APSMV, Fons Sant Miquel, ACC, núm. 8.

36 AHC, XVII.2, núm. 3.

37 APSMV, Fons Sant Vicenç, ACC, núm. 1.270, f. 27 v.

38 APSMV, Fons Sant Vicenç, ACC, núm. 713, 1.270, f. 33 v i 34 r, 1.333 i 728.

4. els Ros, de mercaders a honorables ciutadans de Barcelona

En els anys següents hem pogut documentar a tres germans, Arnau, Berenguer i Jaume Ros, com a fills de Ramon Ros, de Cardona. Pel que fa a Ramon, sabem que residia a la vila i que tenia un obrador en la plaça del Mercat.[39] Per contra, els seus germans s'establiren a Barcelona on exerciren com a mercaders, fundant, juntament amb sis interessats més, la societat mercantil *Ros & Co*, amb un capital de 12.820 lliures i una plantilla d'agents comercials com ara Bonanat Llorenç, d'Ullastret; Jaume Marmany i Bernat Messeguer, ambdós de Barcelona; Bernat Gaidó, de Manresa; Romeu de Torà, de Cardona; Berenguer de Junyent i Joan Picó, aquests dos de Solsona.[40] Qui eren aquests tres germans, qui era el seu pare Ramon Ros i quina relació familiar tenien amb el Ros de Garrigosa aquí estudiats? Atenent que el cognom Fortesa era un sobrenom dels Garrigosa o Ros de Garrigosa, aquest Ramon Ros es podria tractar molt bé del mateix Ramon, fill de Ramon de Fortesa, prevere i rector de Cardona. Això ens porta a creure que Arnau, Berenguer i Jaume Ros foren els néts de Ramon de Fortesa. Un raonament gens agosarat si tenim en compte que, dels tres fills documentats del rector, dos, Pere i Guillem, es van dedicar al mercadeig en l'àmbit local de Cardona, mentre que el tercer, Ramon fou prevere. No obstant això, i a versemblança del seu pare, l'orde sacerdotal no seria impediment per a tenir tres fills que seguiren les passes dels seus oncles, si bé a la ciutat de Barcelona.

D'ençà el segle xiii, l'expansió comercial catalana i la política imperialista de la Corona d'Aragó en l'àrea mediterrània havien fet que Barcelona esdevingués, a més de capital, en el principal centre econòmic del Principat.[41] Un període de plenitud

39 APSMV, Fons Sant Vicenç, ACC, núm. 269 i 272.

40 Vegeu C. Carrère, *Barcelona 1380-1462. Un centre econòmic en època de crisi*, Barcelona, 1977-1978, p. 165, nota 66; A. Garcia i Sanz-J. M.ª Madurell i Marimon, *Societats Mercantils a Barcelona*, vol. I i II, Barcelona, 1986, p. 320 i 391, docs. 30, 33, 38, 39, 40, 41, 42, 43 i 48. Sobre els Junyent vegeu N. Coll Juliá, «Una compañía barcelonesa para el comercio de paños (1440-1484)», *Anuario de Estudios Medievales*, 5, Barcelona, 1968, p. 339-407.

41 Vegeu LL. Nicolau d'Olwer, *L'expansió de Catalunya en la Mediterrània Oriental*, Barcelona, 1926; J. L. Shneidman, *L'imperi catalano-aragonès (1200-1350)*, 2 vols., Barcelona, 1975; M. dell Treppo, *Els mercaders catalans a l'expansió de la corona catalano-aragonesa al s. xv*, Barcelona, 1976; J. Lalinde Abadía, *La Corona de Aragón en el Mediterráneo Medieval (1229-1479)*, Saragossa, 1979; S. Riera i Viader, «L'expansió comercial catalana a la Baixa Edat Mitjana», *El comerç en el marc econòmic de Catalunya*, Barcelona, 1983, p. 57-73; J. N. Hillgarth, *El problema d'un imperi mediterrani català 1229-1327*, Palma de Mallorca, 1984; A. Boscolo, «I catalani nel Mediterraneo nel Basso Medioevo: aspetti e problemi», *Archivio Storico Sardo*, XXXIV, 2, Cagliari, 1984, p. 332-359; F. Tangheroni, «Aspetti economici dell'espansione Catalano-Aragonese nel Mediterraneo», *La Corona de Aragón en el Mediterráneo*, Barcelona, 1988, p. 31-41; C. Batlle, «L'expansió peninsular i mediterrània de Catalunya (1213-1349)», *Història de Catalunya*, volum III (L'expansió baixmedieval. Segles xiii-xv), Barcelona, 1988, p. 17-178.

que es va traduir en el creixement de la ciutat amb nous barris i ravals al Mercadal i a la Vilanova de Santa Maria de les Arenes, en la construcció d'una nova muralla i en la consolidació del règim municipal basat en els privilegis de Jaume I. El protagonistes foren els seus ciutadans, els uns descendents de famílies establertes ja amb anterioritat que, per practicar i enriquir-se amb el comerç, s'havien convertit en rendistes i els altres nouvinguts que, arribats d'altres ciutats i viles del Principat, s'establien a Barcelona com a mercaders, drapers o banquers amb el neguit d'aprofitar les possibilitats de negociar que els oferia la ciutat.[42] Berenguer i Jaume Ros són un exemple d'aquest procés de renovació. Nascuts en el si d'una família pertanyent a l'oligarquia vilatana, la qual s'havia enriquit al llarg del segle XIII sota l'ombra dels vescomtes i de la canònica de Sant Vicenç, i potser per haver portat a terme el comerç en l'àrea de mercat de Cardona, no els mancaria el patrimoni necessari perquè, un cop establerts, entre el 1320 i 1330, a Barcelona com a mercaders fundessin una de les societats mercantils més destacades de la primera meitat del segle XIV, alhora que participarien d'altres negocis com les taules que el monestir de Pedralbes posseïa a la carnisseria major de Barcelona. Així mateix, la residència de més d'un any i un dia, els oferia l'accés a la ciutadania i als òrgans de govern de la ciutat de tal manera que, el 1333, Berenguer ja formava part del Consell de Cent.[43] Entretant, Arnau residiria a Cardona, on continuaria els negocis de la família i des d'on participaria de les activitats dels seus germans.

Que ens consti, Berenguer i Jaume Ros no foren els únics mercaders originaris de Cardona que arribarien a Barcelona entorn el 1330. En tenim constància de dos més. El primer d'ells fou Romeu de Segalers,[44] el qual estava maridat amb Guillelma, filla de Pere Mercer i Blanca Ros, una néta de Pere Ros de Garrigosa, mentre que el segon fou Romeu Gibert.[45] Fixem-nos que tots dos duen els cognoms de famílies que, com els Garrigosa, documentem habitant la vila de Cardona des del segle XII i que, com ells, traslladarien les seves activitats mercantils a Barcelona en el decurs de la primera meitat del segle XIV. En canvi, d'altres marxarien fins a Perpinyà com Guillem de Coma.[46] Ja en la segona meitat d'aquest segle, un dels exem-

42 Vegeu C. BATLLE I GALLART, «La mentalitat i les formes de vida del mercaders catalans medievals», *Cuadernos de Historia Económica de Cataluña*, XXI, Barcelona, p. 81-94; *idem*, «La vida y las actividades de los mercaderes de Barcelona dedicados al comercio marítimo (siglo XIII)», *Le genti del mare Mediterraneo*, Nàpols, 1981, p. 291-333; *idem*, «La família i la casa d'un draper de Barcelona, Burget de Banyeres (primera meitat del segle XIII)», *Acta/Mediaevalia*, 2, Barcelona, 1981, p. 69-91.

43 Vegeu J. MUTGÉ VIVES, «La ciudad de Barcelona durante el reinado de Alfonso El Benigno (1327-1336)», *Anuario de Estudios Medievales (Anejo 17)*, Madrid-Barcelona, 1987, p. 227, 259 i 291.

44 APSMV, Fons Sant Vicenç, ACC, núm. 167; BU, Ms. 1.528, f. 80 r.

45 APSMV, Fons Sant Vicenç, ACC, núm. 671, 672 i 673; BU, Ms. 1.528, f. 99 v. i 100 r.

46 APSMV, Fons Sant Vicenç, ACC, núm. 1.031 i 1.074; BC, B. XV.2, f. 22 v.

ples més interessants és el dels germans Guillem i Joan Colom, fills de Guillem Colom i de Sibil·la, de Cardona, que un cop establerts a Barcelona, fundaren la banca homònima.[47] Una dinàmica aquesta que tindria continuïtat amb els Merlès, Palau, Llobet, Navel i Aguilar.

4.1 Els successors d'Arnau Ros

Els descendents d'Arnau Ros foren un fill amb el mateix nom que el pare i tres filles, Guillemma, Francesca i una tercera de nom desconegut, però, que sabem que restava maridada amb Berenguer Savinya. Pel que fa a Arnau es va esposar amb Guillemma, filla de Ferrer de Sala, drapaire-mercader esdevingut senyor de la quadra de Marbusca,[48] i que d'aquest matrimoni no va reeixir cap descendent directe, raó per la qual la seva heretat passà a les seves germanes i nebots.[49] Respecte a Guillemma, enllaçà amb Berenguer de Torà, mercader de Cardona i soci de la *Ros & Co*. Un dels fills d'aquests matrimoni fou Romeu que seria un dels molts agents comercials de la societat: l'11 de novembre de 1340, trobant-se a Barcelona, s'ajustava per dos anys a cosiment, inclosa la manutenció, com agent d'aquesta.[50] Romeu no sobreviuria al seu

47 Vegeu P. CATALÀ I ROCA, «Les famílies Colom a Barcelona», *Catalunya a l'època de Colom (1450-1506)*, Barcelona, 1992, p. 235-244; F. ALBARDANÉ, «Nous documents inèdits sobre els Colom de Barcelona-Cardona», Centre d'Estudis Colombins,15-17, Barcelona, p. 19-32.

48 El 15 de juliol de 1348, Guillerma, filla del difunt Ferrer de Sala i esposa d'Arnau Ros, de Cardona, ordenava el seu testament i designava per marmessors al seu espòs, al seu germà Pere de Sala i a Romeu Guixos. La tria de sepultura era en l'església de Sant Miquel, *davant lo carner hon jau la dona na Romia, sogra mia he mon sogre*. L'heretat universal era per als seus germans Pere i Francesc de Sala. BC, XXVIII.5, s.f.

49 Arnau Ros, de Cardona, va ordenar testament en una data indeterminada de la segona meitat del segle XIV. Els seus marmessors foren el prevere Bernat Bestorre Guillem Porter, Romeu Guixos i Pere de Cort. La tria de sepultura es feia en l'església de Sant Miquel, al carner que tenia dins la capella de Sant Francesc que ja era feta amb els seus senyals, fundant un benefici sota l'advocació de Sant Francesc amb una dotació de 200 sous de renda censal anual (a comprar dels 15.000 sous que destinava per llegats i obres pietoses). Els beneficiaris dels seus llegats foren els seus socis a la companyia de Berenguer Ros, de Barcelona, amb 200 lliures; Bernat Puig, que estava a Cardona, parent seu, amb 20 sous; Pere de la Cort, cosí-germà seu, amb 100 sous; Romeu de Fontelles, cosí-germà seu, amb 50 sous; Guillem de Mas, oncle seu, amb 100 sous; Jaume Gibert, fill de la seva cosina-germana, amb (?); Francesc, fill d'en Pere de Fortesa i de la seva cosina-germana, amb 50 sous; i la seva esclava Maria amb (?). L'heretat universal era, en el cas de morir sense fills, per a Tomàs, fill de Berenguer Savinya i de la seva germana; en el cas de la mort de Tomàs, l'heretat seria per al germà d'aquest, i en el cas de la mort d'aquest, per a Pere de Torà, nebot d'Arnau; en el cas de la mort de Pere, l'heretat seria per a la germana d'Arnau, Francesca (tots ell amb expressa obligació de prendre el seu cognom). APSMV, Fons Sant Vicenç, ACC, núm. 1.171.

50 Vegeu A. GARCIA I SANZ-J. M.ª MADURELL I MARIMON, *Societats Mercantils*, vol. II, *op. cit.*, p. 57, doc. 43.

pare Berenguer, morint a la ciutat de Tolosa, on seria sebollit a l'església de la Daurada. En testar Berenguer, el 26 de juliol de 1348, ordenava el trasllat de les despulles del seu fill a Cardona, a la capella i carner que havia ordenat construir en l'església de Sant Miquel sota l'advocació del Cos de Crist, on també s'enterrarien els cossos dels seus pares, muller i nora, llegant per això mateix la quantitat de 1.000 sous i una renda anual de 300 sous per a la sustentació del prevere que oficiés en l'altar. Entre els llegats de Berenguer, hi havia un de 800 sous per als seus companys de la societat, quantitat aquesta que se l'havien de repartir en proporció al que tinguessin invertit. Així mateix, a la seva esposa li reconeixia el dot i esponsalici, a més dels béns parafernals heretats que eren els 500 sous llegats pel testament del seu oncle Berenguer Ros; els 100 sous de Pere Ros; els 100 sous de Margarida, vídua de Ramon de Plano;[51] els 100 sous del difunt Jaume Ros; i els 50 sous del seu pare Arnau Ros.[52]

4.2 Els successors de Berenguer Ros

Berenguer restava esposat amb Caterina, essent pares de quatre fills, Berenguer, Pere, Ramon, i Francesc, i dues filles, Eulàlia i Constança. Així mateix es força interessant constatar la possessió en vida de Berenguer d'una casa que havia comprat en franc i lliure alou a Guillem Ferrer en el carrer de Sant Joan. L'adquisició d'aquesta casa, a tocar del Born, els Canvis i de l'església de Santa Maria de les Arenes o del Mar, ens fa creure que els Ros s'instal·laren a la Vilanova de Santa Maria, el barri comercial per excel·lència juntament amb la Vilanova del Mercadal.[53] Aquest espai físic, al voltant del port i de l'alfòndic reial, era l'ideal per les activitats comercials dels Ros. Com a confirmació d'això, els hereus de Jaume Ros, el germà de Berenguer, foren tots ells parroquians de Santa Maria. En ordenar el seu testament amb data del 21 de desembre de 1347, llavors ja vidu de la seva esposa, Berenguer va llegar la dita casa al seu fill Francesc i va designar al seu fill homònim com l'hereu universal dels seus béns i, després d'ell, en el següent ordre successori a Pere, Ramon, Francesc i als fills mascles nascuts de les seves filles, si bé aquests s'havien de *cognominare cognomine meo de Ros et faciant signum meum*.[54] En aquest sentit, Eulàlia es

51 Aquest llegat planteja la possibilitat de que Margarida tingués algun lligam amb els Ros ja que era la mare de Berengueró Ros, un altre dels socis dels Ros, circumstància aquesta que reforça el caràcter familiar de la societat. Vegeu A. GARCIA I SANZ-J. M.ª MADURELL I MARIMON, *Societats Mercantils*, vol. II, *op. cit.*, p. 43 i 44, doc. 30.

52 BU, Ms. 1.528, f. 77 r-79 v; APSMV Fons Sant Vicenç, ACC, núm. 1.692.

53 Vegeu J. AURELL I CARDONA, «Espai social i entorn físic del mercader barceloní», *Acta/Mediaevalia*, 13, Barcelona, 1992, p. 253-273; *idem*, *Els mercaders catalans*, *op. cit*., p. 263-278.

54 ACB, PA 3, 302. Dissortadament es tracta d'un trasllat notarial fet amb data del 28 de març de 1378 que només inclou les clàusules de l'heretat universal i del grau de successió.

casaria amb un Dusai, el nom del qual no se'ns diu, naixent dos fills, Berenguer i Francesc Dusai. Entretant Constança es va maridar amb Hug Cardona i no ens consta la seva descendència.

Tot i la voluntat del seu pare, mesos després, el 30 d'abril de 1348, Berenguer, fill, testava i establia que, si moria sense descendència, el seu hereu fos el seu germà Ramon, i després d'ell Pere i Constança a parts iguals. Berenguer Ros moriria aquell mateix any, potser a causa de la pesta, raó per la qual el seu germà Ramon va heretar els seus béns.[55]

Aturem-nos, però, en l'esposa de Berenguer, Elisenda Coma, filla d'una de les famílies més representatives de la oligarquia vilatana de Cardona. Pocs mesos després de fer-ho el seu marit, el 21 de juliol de 1348, Elisenda testava i designava entre d'altres marmessors al seu germà Romeu de Coma. La tria de sepultura establia que en el cas de morir a Cardona, fos enterrada al claustre de Sant Vicenç *in patio ubi illi de genero meo sepeliuntur*,[56] i si moria a Barcelona, en el cementiri del convent dels Predicadors, *in patio ubi illi de genero dicti viri mei sepeliuntur*, llegant 2.200 sous per llegats i obres pietoses. Volia així mateix que si la seva mort s'esdevenia a Barcelona, es fundés una capellania o presbiterat sota l'advocació del Sant Esperit en l'església de Santa Maria del Mar,[57] mentre que si ho feia a Cardona, aquesta s'hauria d'instituir en l'església de Sant Vicenç. Pel que feia a la família del seu marit, llegava 100 sous per als seus nebots, Galceran, Agnès i Elisabet, els fills de Pere Ros i d'Elisenda. L'heretat universal era per a la seva filla Eulàlia i en ordre successori per als seus nebots Galceran, Agnès i Elisabet.[58] Les darreres voluntats d'Elisenda posen de manifest, per un costat, els vincles de la seva família amb l'església canonical de Sant Vicenç i, per l'altre, el progressiu allunyament dels Ros de la vila de Cardona, que un cop establerts a Barcelona i a la parròquia de Santa Maria del Mar, triarien com a panteó familiar el convent dels Predicadors, com tot seguit comentarem. Elisenda, però, moriria a Cardona, essent enterrada a Sant Vicenç, on es fundaria el benefici sota l'advocació del Sant Esperit.[59]

55 ACB, PA 3, 302. Entre els testimonis d'aquest testament actuaren Bonanat de Puiggròs, de la vila de Cardona, Ferrer Bos i Bernat Catà, *comorantes in societate Berengarii Ros, quondam*.

56 El 2 de setembre de 1330, Guillem de Coma triava sepultura al pati o fossar situat al claustre de Sant Vicenç que li havia estat concedit per l'abat Bernat Guinard. APSMV, Fons Sant Vicenç, ACC, núm. 1.270, f. 21 r i v.

57 Vegeu J. M.ª DE ALÓS Y DE DOU, «La heráldica en la basílica de Santa María del Mar», *Boletín de la Sociedad de Atracción de Forasteros*, Barcelona, 1924, p. 37-38.

58 BC, XXVIII.5, s.f.

59 El 8 de març de 1412, Joan Ros, ciutadà honrat de Barcelona, nét de Jaume Ros i cosí en grau segon de Berenguer Ros, atenent que l'altar i benefici del Sant Esperit fundat en l'església de Sant Vicenç per la difunta Elisenda restava vacant per la mort del seu darrer obtentor, el prevere Francesc Folc, va presentar a col·lació del bisbe d'Urgell a Jaume Palau, prevere beneficiat en la mateixa església de Sant Vicenç. APSMV, Fons Sant Vicenç, ACC, núm. 151.

Retornem ara als germans de Berenguer, fill. Ramon es va maridar amb Clara, naixent d'aquest matrimoni un fill de nom Berenguer i dues filles de nom Agnès (que maridaria amb Guerau de Palau, fill de Galceran de Palau, oriünd de Cardona desplaçat a Barcelona com a llicenciat en lleis i conseller del rei) i Violant. En testar el 21 de febrer de 1359, Ramon establia que el seu hereu universal fos el seu fill Berenguer, seguint-lo en l'ordre de successió, les seves filles Violant i Agnès, els seus nebots Galceran, fill del seu difunt germà Pere, Berenguer i Francesc Dusai, fills de la seva germana Eulàlia, i els fills mascles nascuts de la seva germana Constància i Hug Cardona. En el cas que els fills de les seves germanes heretessin, haurien de portar i fer servir el cognom Ros. Si cap d'ells el succeïen, els seus hereus universal serien la seva ànima i els Pobres de Crist.[60]

Amb els néts de Berenguer, la seva branca familiar s'estroncava per continuar amb la del seu germà Jaume, alhora que accentuaren la distància respecte Cardona per centrar-se a Barcelona, alienant el patrimoni que encara posseïen a la vila i els seus redós: dues cases situades al carrer Major de la vila i la quadra de Santgrau (Pinós, Solsonès).[61]

4.3 Els successors de Jaume Ros

Jaume Ros (†a.1348) es va casar amb Maria i d'aquest matrimoni va néixer Gabriel Ros (†a.1431), maridat amb Elionor de Busquets, germana d'Arnau de Busquets.[62] D'aquest matrimoni procrearen dos fills, Joan i Lluís. Amb ells dos, els Ros deixaren de ser únicament mercaders per convertir-se en rendistes, assolint així la condició de ciutadans honrats i formant part de l'alta burgesia que controlava els òrgans de govern executius de municipi. En aquest sentit Joan i Lluís Ros finança-

60 ACB, PA 17, 84.

61 El 10 de setembre de 1372, Bernat des Lac, ciutadà de Barcelona i procurador d'Agnès, filla del difunt Ramon Ros, i del marit d'aquesta, ambdós menors de dies, venia a Ramon de Porçals, sastre de Cardona, la casa que els seus representats tenien a la mateixa vila, al carrer Major, sota el domini del sagristà de Sant Vicenç i del rector de Sant Miquel a cens de 16 diners, pel preu de 1.100 sous. El 3 de novembre de 1403, trobant-se a Barcelona, Romeu Gibert, prevere de la mateixa ciutat oriünd de Cardona, el qual actuava com a procurador de Romeu Satorra, de Cardona, comprava a Joan Sagristà, ciutadà de Barcelona, marmessor testamentari subrogat del difunt Galceran Ros, nét de Berenguer Ros, la casa i obrador que el difunt tenia en la vila de Cardona, al carrer Major, molt a prop de la plaça del Mercat, pel preu de 2.200 sous. I el 21 de gener de 1406, Joan Ros, ciutadà de Barcelona, venia al prevere Romeu Gibert la seva meitat del lloc i quadra de Santgrau, del terme de Matamargó i de Bergús, pel preu de 8.800 sous. APSMV, Fons Sant Vicenç, ACC, núm. 328 i 1.206; ADS, Fons Cardona, núm. 27.

62 Sobre els Busquets vegeu C. BATLLE GALLART, *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*, Barcelona, 1973, p. 61, nota 79.

ren al comte de Cardona Joan Ramon Folc I.[63] Per la seva part, Joan fou un dels tres diputats del General designats l'agost de 1413 per a les Corts a Barcelona (1412-1413) i com a tal va assistir a la coronació del rei Ferran I a la ciutat de Saragossa, tornant a ser designat com a diputat del General pel trienni 1422-1425.[64] Així mateix, fou designat com a conseller segon el 1416 i com a conseller en cap el 1419, 1426 i 1429. Per contra el seu germà Lluís només fou designat com a conseller quart, el 1427.[65] Endemés, Joan posseïa una torre a Alella (Maresme), sovintejant els viatges a aquesta.[66]

De Lluís sabem que es va casar amb Maria, tenint un fill de nom també Lluís i una filla anomenada Elionor, casada amb Llorenç Martina.[67] Pel que fa a Joan, sabem molt més. Esposat amb Francesca, probable filla de la família Fiveller, van tenir tres fills, Jaume, Miquel i Joan, i una filla, Joana. El primer d'ells seria l'hereu universal de Joan, casant-se amb Beatriu de Llobera.[68] Per la seva part, Miquel ho faria amb Felipa de Viladamat, filla de Pere de Viladamat, apotecari, mentre que Joan va prendre les ordes sagrades, essent canonge de la Seu de Barcelona. Per últim, Joana es va casar amb Pere Desbosc, fill de Lluís Desbosc. Joan es tornaria a casar en segones núpcies amb Maria, probable filla de la família Sirvent, naixent d'aquest segon matrimoni dos fills, Ramon i Gabriel. Tanmateix va haver-hi un tercer casament amb Sibil·la amb la qual no va tenir descendència. Com s'observarà, si la mare de Joan era Busquets de cognom, el propi fill emparentaria primer amb els Fiveller i després amb els Sirvent, per després casar els seus fills i filles amb els Llobera i els Bosc. Una acurada política d'enllaços matrimonials que enfortia els vincles dels Ros amb l'oligarquia ciutadana de Barcelona.[69] L'únic que sembla exclòs d'aquesta política familiar fou Miquel, casat amb la filla d'un apotecari i potser això expliqui la seva posterior evolució personal.

63 Vegeu A. GALERA I PEDROSA, «Endeutament i fiscalitat senyorial a la Catalunya del segle XV. El cas del comtat de Cardona (anys 1419-1433)», a publicar properament pel CSIC sota la direcció del prof. M. Sánchez Martínez.

64 Vegeu A.A.V.V., *Dietari de la Deputació del General de Cathalunya*, vol. I, Barcelona, 1974, p. 12-16.

65 Vegeu A.A.V.V., *Dietari*, vol. I, *op. cit.*, p. 30, 41 i 80; J. M.ª SANS I TRAVÉ, *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*, Barcelona, 1992, p. 8, 10, 21 i 26.

66 Vegeu A.A.V.V., *Dietari*, vol. I, *op. cit.*, p. 19, 24, 25, 26, 28, 61, 63, 61, 65, 66, 67, 68, 69, 71 i 73.

67 ACB, P.A. 12, 93.

68 Sobre els Llobera vegeu N. COLL JULIÁ, «Una compañía barcelonesa», *op. cit.*, p. 339-407; C. BATLLE, «Notas sobre la familia de los Llobera, mercaderes barceloneses del siglo XV», *Anuario de Estudios Medievales*, 6, Barcelona, 1969, p. 535-552.

69 Vegeu J. AURELL I CARDONA, «Vida privada i negoci mercantil a la Barcelona baixmedieval», *Acta/Mediaevalia*, 14-15, Barcelona, 1993-1994, p. 219-241; *idem*, *Els mercaders catalans*, *op. cit.*, p. 291-303.

Joan Ros va testar el 9 de desembre de 1431.[70] Els marmessors foren el seu oncle per part materna, Arnau de Busquets, el seu germà Lluís, el seu fill Joan, els seus cunyats Hug Fiveller i Bernat Sirvent, i la seva tercera esposa, Sibil·la. L'indret triat per a que enterressin el seu cos fou el cementiri del convent de Santa Caterina, al túmul o carner on reposaven els ossos dels seus avantpassats, amb l'hàbit de religiós, donant 4.000 sous per a llegats i d'altres obres pietoses.[71] A la seva tercera esposa, Sibil·la, li reconeixia els censals i els 1.000 florins que havia aportat en dot quan el seu casament, a més d'altres 500 florins dels seus béns parafernals aportats pel seu escreix. I que Joana, esclava al seu servei, havia estat comprada amb els béns parafernals de Sibil·la. Per a l'any de dol, li donava altres 2.000 sous. Així mateix, li llegava 500 sous anuals per a que llogués una casa on viure i una renda anual de 1.000 sous, aquesta última sota la condició que no demanés als seus hereus els 1.500 florins del dot; un llit per a ella i altres dos *fornits* per al servei de la seva família; dos cobertors vermells; deu marcs de l'argent que hi hagués a la seva casa en el moment de morir; estris domèstics; dos cofres enllaunats blancs amb l'heràldica dels Ros; i els vestits al seu ús. Tots aquests llegats es feien sota la condició de que la tria dels llits i estris s'havia de fer en presència dels seus cunyats Hug Fiveller i Bernat Sirvent i que Sibil·la restava obligada a llegar tots els béns heretats del seu marit al fillastre que millor li semblés.[72] En els llegats per als seus fills, Joan diferenciava molt bé entre els fills del seu primer matrimoni amb Francesca i els del segon amb Maria, aleshores encara impúbers. Els primers, tots ells majors d'edat i maridats, rebien llegats molt inferiors als segons ja que la seva part de la heretat paterna ja les havia estat lliurada quan les seves esposalles. Així, llegava 100 sous per a Miquel, mentre que per a Maria eren només 50. En el cas de Joan, canonge de la Seu, el pare assenyalava la obligació dels seus hereus a pagar al seu germà 25 de les 50 lliures anuals que li corresponien per la renúncia feta de tots els seus drets sobre els béns paterns i materns. Per contra, a Gabriel li donava 44.000 sous i a Ramon 33.000, obligant als seus hereus a la seva manutenció fins els vint anys, moment a partir del qual podrien disposar dels seus llegats. L'heretat universal era per a Jau-

70 AHPB, Pere Pellicer, núm. 35, f. 110 v-116 r.

71 Vegeu J. AURELL, *Els mercaders catalans*, *op. cit.*, p. 278-286.

72 Sibil·la encara trigaria anys a morir. El 4 d'abril de 1446, ordenava el seu testament, essent els marmessors el seu fillastre Jaume Ros, el cavaller Arnau Guillem Pastor, i el ciutadà Jaume Sapila. Seguint el costum de la família Ros, Sibil·la volia fer-se enterrar amb l'hàbit dominicà en el cementiri de Santa Caterina, al túmul on es trobaven les restes del seu difunt marit. El seu hereu universal fou un dels seus marmessors, el cavaller Arnau Guillem Pastor, potser familiar seu, si bé al seu testament no s'assenyala res en aquest sentit. Sibil·la va morir al mes de març de 1450, essent enterrada el dia 13 a Santa Caterina. Aquell mateix dia, el seu testament va ser publicat per Mateu Safont, escrivà jurat d'Antoni Vinyes, a la casa on la difunta vivia, situada al carrer de Sant Pere de Baix, en presència, entre d'altres testimonis, de Ramon Ros i de Joan Ros. AHPB, Antoni Vinyes, núm. 33, f. 83 r-85 r.

me i, després d'ell i aquest ordre de successió, per a Miquel, Gabriel, Ramon, el seu germà Lluís i Joana. Joan Ros moriria als pocs dies d'haver ordenat el seu testament, doncs el dilluns 24 de desembre de dit any 1431, el seu cos rebia sepultura i les seves darreres voluntats eren publicades, essent presents aleshores els seus marmessors, els seus hereus i, com a testimonis, els ciutadans Joan de Llobera i Pere Desbosc, el notari Antoni Vinyes i l'escrivà Joan Pascasi.

Amb els fills de Joan, la presència dels Ros als òrgans de govern executius de la ciutat es va accentuar encara més, essent protagonistes de primer ordre de la convulsa vida política de la Barcelona de mitjan segle XV en el marc de la lluita entre l'estament superior dels ciutadans honrats, la Biga, i l'estament inferior, la Busca. Tots ells van pertànyer a l'estament dels ciutadans honrats a excepció de Miquel, l'evolució personal del qual és de difícil avaluació. Per naixement, pertanyia a l'estament superior, si bé els incidents que ell i d'altres mercaders van encapçalar, el fan més proper a l'estament inferior. La negativa de Miquel, aleshores cònsol del mar, a assistir a la processó del Corpus de l'any 1433, argumentant que se'l col·locava en grau inferior al que li corresponia, va ser motiu de conflicte i d'escàndol. Com que els consellers i el consell reduït que van tractar el conflicte no van atendre les raons de Miquel, aquell mateix més, en la diada de Sant Joan, ell, juntament amb d'altres, cavalcaren desafiadors pel Born, privilegi exclusiu dels consellers, on serien amonestats pel batlle, Joan Llull. Malgrat les intervencions, entre d'altres, de Pere Dusai, cònsol del mar, i del mateix Jaume, el germà de Miquel, aleshores mostassaf de la ciutat, els infractors van continuar cavalcant pels carrers de la ciutat en plena processó dels consellers. El càstig no es va fer trigar i, dos dies després, se'ls prohibia l'accés a qualsevol càrrec públic en el termini de deu anys. Una condemna que, a més, comportava la destitució dels càrrecs que aleshores ostentessin.[73] A l'agost de 1435, com molts d'altres ciutadans i mercaders barcelonins, Miquel era fet presoner pels genovesos a la batalla de Ponça.[74] Al setembre d'aquest mateix any, alguns dels seus companys en la cavalcada, demanaven i obtenien el perdó del Consell de Cent. En el cas de Miquel, aquest trigaria en arribar, si bé, l'any 1438, ja formava part del Consell de Cent i al 1439 era designat com a administrador de la Taula de Canvi amb la garantia per 6.000 florins del seu germà Jaume i, entre d'altres, de Joan de Llobera i de Jofre Sirvent. A més a més, continuaria amb els seus negocis, els quals, l'any 1442, el portaven a comerciar amb Alexandria.[75] Com ja hem dit abans, l'explicació dels vincles de Miquel Ros amb l'estament inferior, potser, s'han de cercar en el seu matrimoni amb Felip de Viladamat, fill de l'apotecari

73 Vegeu C. BATLLE GALLART, «La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV», *Anuario de Estudios Medievales*, Anejos 3, vol. I, Barcelona, 1973, p. 138-142.

74 Vegeu J. M.ª SANS I TRAVÉ, *Dietari*, *op. cit.*, p. 32-35.

75 Vegeu C. BATLLE GALLART, «La crisis social», *op. cit.*, p. 140-141.

Pere de Viladamat, amb la qual tindria un únic fill de nom Joan, com el seu avi. Sigui com sigui, Miquel va morir anys abans que els seus germans, doncs, en ordenar, l'any 1472, Jaume el seu testament, ja tractava a Miquel com a difunt.

En contraposició a Miquel, Jaume fou un digne representant de la ciutadania honrada. Del seu matrimoni amb Beatriu de Llobera van néixer dos fills, Joan i Jaume, i quatre filles, els enllaços de les quals van ampliar encara més les relacions familiars dels Ros: Isabel es casaria primer amb Joan de Navel[76] i en segones noces amb Francesc Llobet;[77] Beatriu amb Lluís Setantí;[78] i Aldonça amb Bernat Vidal, un dels acompanyants del seu oncle Miquel en els incidents de 1433. En relació amb això, Joan s'esposaria amb Elionor, filla de Pere Joan de Sant Climent, el qual, malgrat participar també en la protesta de Miquel Ros, sempre va pertànyer a l'estament superior. Aquests lligams ens deixen entreveure els foscos interessos familiars que mourien a alguns dels participants dels fets de Sant Joan de 1433. Per contra, Elionor va professar els vots com a monja de Sant Pere de les Puel·les.

Respecte a les activitats polítiques de Jaume, si, l'any 1432, era mostassaf, el seu *cursus honorum* va anar en augment de tal manera que, el 1436, era designat conseller cinquè; el 1440, conseller tercer; el 1446, conseller segon; i, el 1449, conseller en cap.[79] Així mateix, fou un dels més ferms representants de l'estament superior enfront les aspiracions populars dels buscaires.[80] En aquest sentit, quan, al desembre de l'any 1460, el rei Joan II va empresonar a Carles de Viana, Jaume fou un dels nou representants del braç reial que integraren la comissió de vint-i-set persones que, juntament als diputats del General, haurien d'assessorar als ambaixadors que partiren cap a Lleida per tal d'intercedir al rei en favor de la llibertat del seu fill. Comissió aquesta que després esdevindria en Consell del Principat, l'òrgan representant del Principat de Catalunya, el qual, una vegada esclatada la Guerra

76 Com els Ros, els Navel també eren una família de mercaders oriünds de Cardona establerts a Barcelona. Vegeu C. CARRÈRE, *Barcelona 1380-1462*, vol. I, *op. cit.*, p. 141 i 369; M. CASAS I NADAL, «Els habitants de Cardona», *op. cit.*, p. 130; J. M.ª SANS I TRAVÉ, *Dietari*, *op. cit.*, p. 15, 23, 32, 39, 40, 43 i 98; C. BATLLE, «La oligarquía de Barcelona a fines del siglo XV: el partido Deztorrent», *Acta/Mediaevalia*, 7-8, Barcelona, p. 321-335.

77 Aquí caldria demanar-se si aquest Francesc Llobet té algun lligam familiar amb Joan Llobet, mercader de Barcelona, fill de Berenguer Llobet, mercader de Cardona, els quals van prestar serveis a la casa comtal. ADS, Fons Cardona, núm. 4, f. 42 r, 67 v i 71 r; AHPB, Bernat Nadal, núm. 20, f. 68 r-78 v.

78 Lluís Setantí (1417-ca. 1488) era fill de Jaume Setantí († 1450) i de Joana Ferrer, un dels mercaders més rics del seu temps, originari de la ciutat de Lucca. L'any 1442, Lluís fundà una societat amb Pere Joan de Sant Climent i d'altres ciutadans honrats de Barcelona. Vegeu C. CORTÈS, *Els Setantí*, Barcelona, 1973.

79 Vegeu A.A.V.V., *Dietari*, vol. I, *op. cit.*, p. 109, 135, 174 i 191; J. M.ª SANS I TRAVÉ, *Dietari*, *op. cit.*, p. 37, 42, 50 i 55.

80 Vegeu C. BATLLE GALLART, «La crisis social», *op. cit.*, p. 169, 170, 180, 203, 208, 223 i 237.

Civil (1462-1472), va tenir un paper rector en el bàndol de les institucions catalanes. Amb la guerra, el protagonisme dels Ros es va mantenir, doncs, Jaume seria designat per dues vegades com a conseller en cap el 1463 i 1470, mentre que el seu fill Joan ho seria el 1469, com a conseller segon. De la mateixa manera, el seu germanastre Ramon ho seria també el 1464, com conseller segon i, el 1468, com a conseller en cap. Jaume i Ramon foren uns dels portadors dels cos del Condestable de Portugal en el seu enterrament a Santa Maria del Mar, el dimarts 8 de juliol de 1466. I en els funerals a la Seu de Joan, el fill primogènit de Carles d'Anjou, el divendres, dia 21 de desembre de 1470, entre els portadors del cos trobem a Ramon i Joan, el fill de Jaume, doncs aquest últim encapçalava als consellers de la ciutat com a conseller en cap. Alhora, Jaume també seria diputat del General entre els anys 1468 i 1469. No oblidem així mateix que, el 16 d'agost de 1469, Lluís Ros, el fill de Lluís i per tant cosí de Jaume, fou proveït amb l'ofici de defensor dels drets del General. Per últim, Jaume, juntament amb el seu nebot Joan, fill de Ramon, van caure presoners de les forces reials a la batalla de Santa Coloma de Gramenet, el 26 de novembre de 1471.[81]

Jaume Ros va testar el 15 de juny de 1472, essent els marmessors el seu germà Ramon, els seus fills Joan i Jaume, el seu nebot Joan, fill del difunt Miquel, i els seus gendres Francesc Llobet, Lluís Setantí i Bernat Vidal. Seguint el costum de la família Ros, Jaume volia fer-se enterrar amb l'hàbit dominicà en el cementiri de Santa Caterina, al túmul on es trobaven les despulles del seu pare, amb 2.000 per a llegats i obres pietoses. Pel que feia als llegats familiars, a la seva filla Isabel li donava 100 sous; a Elionor, la monja de Sant Pere de les Puel·les, altres 100; i a Aldonça, altres 100. Curiosament, no establia cap llegat per a Beatriu, la muller de Lluís Setantí. Al seu fill Jaume, en concepte de llegítima paterna, li donava 60.000 sous que eren el preu de diferents censals sobre la Universitat de la ciutat de Barcelona, l'Orde de l'Hospital, la Universitat de la ciutat i regne de Mallorca, els comtes de Mòdica i les Universitats del vescomtat de Cabrera, mentre que l'heretat universal era per al seu altre fill Joan.[82]

Tot i el destacat paper que van tenir al capdavant de les institucions catalanes que se enfrontaren a Joan II, els Ros participarien del perdó quasi general ofert arran la capitulació de Pedralbes, l'octubre de 1472. Jaume moriria a l'any següent. En paraules del notari Jaume Safont: *Dimecres, que comptàvem XIIII de juliol del any MCCCCLXXIII, passà d'esta present vida en la glòria de peradís la ànima de mossèn Jacme Ros, qui és stat molt virtuós e bon ciutadà, e gran defenador dels privilegis de*

81 Vegeu A.A.V.V., *Dietari de la Deputació del General de Cathalunya*, vol. II, Barcelona, 1977, p. 25, 63, 72, 91, 93, 94, 98, 107 i 219; J. M.ª Sans i Travé, *Dietari*, *op. cit.*, p. 124-126, 183, 198, 204-206, 214, 219-221 i 227-228.

82 AHPB, Antoni Vinyes, núm. 33, f. 149 v-151 r.

Barchinona e altres libertats del Principat de Cathalunya, la ànima del qual eternalment repòs en paradís.[83]

El dissabte, dia 17, es va fer la lectura pública del testament de Jaume en la casa del difunt, situada al carrer dels Mercaders, en la cambra on havia mort, essent presents el seu fill i hereu Joan, a més dels testimonis que eren el canonge Lluís Sirvent, el donzell domiciliat a la ciutat, Francesc Ermenter de Sentmenat, Pere Sirvent i el notari Miquel Riera.

Amb la mort de Jaume, la nissaga continuaria en les persones dels seus fills, Joan i Jaume, i els seus nebots, Joan, fill de Miquel, i Joan, fill de Ramon. Joan, el fill i hereu de Jaume, es va maridar amb Elionor, filla de Pere Joan de Sant Climent, participant sovint dels òrgans de govern de la ciutat, si bé es fa difícil identificar-lo dels seus cosins per dur el mateix nom i cognom.[84] D'un dels seus dos cosins seria filla Francina Ros, l'amant de Joan II en els seus darrers anys de vida (*la qual Ffrancina en aquest temps ell mostrava amar molt* en paraules del mateix Safont). Una relació que ens ve testimoniada per dos episodis viscuts aleshores: l'entrada de Francina a la ciutat de Barcelona, el 1477, al costat del rei, dels dos néts d'aquest i del comte de Cardona; i la demostració pública de l'estima reial en el decurs de la processó del Corpus d'aquell mateix any, quan el rei s'atura davant la casa de Francina per obsequiar-la amb un diamant.[85] Les ironies del destí van fer que una neboda de Jaume Ros fos l'afavorida del rei. Potser es tracti de la mateixa Francina, filla de Joan Ros, doctor en lleis, i de Margarida, la qual es va casar amb el cavaller Dionís Torró, àlies Miquel, signant-se els capítols matrimonials amb data del 15 d'octubre de 1479. D'aquest matrimoni va néixer una única filla, Nicolaua, que moriria poc temps després que la seva mare, morta el 27 d'abril de 1490.[86] Finalment, els descendents de Berenguer i Jaume Ros, fills de Ramon Ros, de Cardona, ennoblirien amb el privilegi reial de 1510, on Ferran II premiava la fidelitat de la oligarquia de Barcelona.[87]

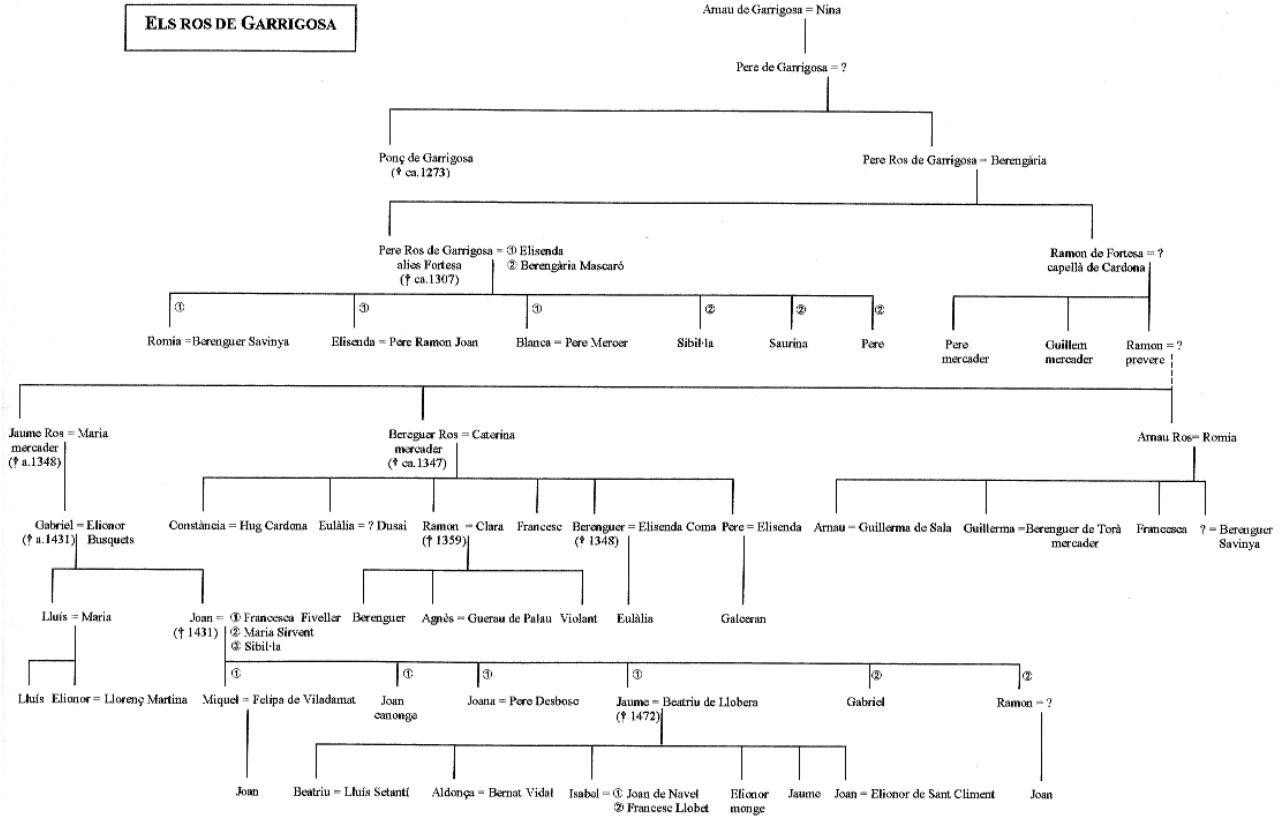
83 Vegeu J. M.ª Sans i Travé, *Dietari*, *op. cit.*, p. 239.

84 Vegeu C. Batlle Gallart, «La crisis social», *op. cit.*, p. 141, nota 19.

85 Vegeu J. M.ª Sans i Travé, *Dietari*, *op. cit.*, p. 258-259.

86 Vegeu C. Batlle Gallart, «Una familia barcelonesa: los Torró», *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses (Homenaje a Santiago Sobrequés Vidal)*, vol. XXII, Girona, 1974-1975, p. 203-208.

87 Vegeu A. de Capmany y de Montpalau, *Memorias históricas sobre la marina, comercio y artes de la antigua ciudad de Barcelona*, vol. II, Barcelona, 1961, doc. 442; C. Batlle, «La oligarquía de Barcelona», *op. cit.*, p. 321-335.

ELS ROS DE GARRIGOSA
Arnau de Garrigosa = Nina
Pere de Garrigosa = ?
Ponç de Garrigosa (↟ ca.1273)
Pere Ros de Garrigosa = Berengària
Pere Ros de Garrigosa = ① Elisenda ② Berengària Mascaró alias Fortesa (↟ ca.1307)
Ramon de Fortesa = ? capellà de Cardona
① ③ ① ② ② ②
Romia = Berenguer Savinya
Elisenda = Pere Ramon Joan
Blanca = Pere Mercer
Sibil·la
Saurina
Pere
Pere mercader
Guillem mercader
Ramon = ? prevere
Jaume Ros = Maria mercader (↟ a.1348)
Berenguer Ros = Caterina mercader (↟ ca.1347)
Arnau Ros = Romia
Gabriel = Elionor (↟ a.1431) Busquets
Constància = Hug Cardona
Eulàlia = ? Dusai
Ramon = Clara (↟ 1359)
Francesc
Berenguer = Elisenda Coma (↟ 1348)
Pere = Elisenda
Arnau = Guillerma de Sala
Guillerma = Berenguer de Torà mercader
Francesca
? = Berenguer Savinya
Lluís = Maria
Joan = ① Francesca Fiveller ② Maria Sirvent ③ Sibil·la (↟ 1431)
Berenguer
Agnès = Guerau de Palau
Violant
Eulàlia
Galceran
① ① ③ ① ② ②
Lluís
Elionor = Llorenç Martina
Miquel = Felipa de Viladamat
Joan canonge
Joana = Pere Desbosc
Jaume = Beatriu de Llobera (↟ 1472)
Gabriel
Ramon = ?
Joan
Beatriu = Lluís Setantí
Aldonça = Bernat Vidal
Isabel = ① Joan de Navel ② Francesc Llobet
Elionor monge
Jaume
Joan = Elionor de Sant Climent
Joan